

О.С.) розмовах з дитиною, не у прямому впливі на дитину, а в організації вашої сім'ї, вашого особистого і суспільного життя, в організації життя дитини" [2].

Зразком учителя-вихователя, за переконанням самих вихованців і колег, був Антон Семенович. "А. Макаренко умів заслужити любов і повагу до себе, — відзначав І. Іванов (вихованець колонії ім. М. Горького), — він був суворим і ласкавим, не залишав жодного вчинку без покарання, але завжди знаходив і форму заохочення за успіхи" [3].

Колеги Антона Семеновича доповнюють цей портрет. Щодо особистого прикладу життя, як відзначає один із його співробітників, А. Макаренко був завжди бездоганний, обов'язково дотримував слова, яке ніколи не розходилося з ділом, і це створило йому високий авторитет.

Доцільно також звернути увагу на те, що до спадщини А. Макаренка як у 20-ті рр. ХХ ст., так і в наш час серед науковців спостерігається неоднозначне ставлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Макаренко А.С. Методика виховної роботи. / А.С. Макаренко — К.: Радянська школа, 1990. — 367 с.
2. Макаренко А.С. Педагогические сочинения: В 8-ми томах. / А.С. Макаренко — М.: Педагогика, 1983-1986.
3. Особистий архів Ф.Н. Муратова. Спогади вихованців А. Макаренка. — 1 а.
4. Стенограмма объединённого заседания лаборатории Академии педагогических наук по изучению наследия А.С. Макаренко. — Ф.447.13.3. — 49 л. — Відділ рукописів Російської державної бібліотеки (м. Москва).

ПОГЛЯДИ А.С. МАКАРЕНКА НА ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ

ПІДЛІТКІВ

Степаненко І.

аспірантка кафедри історії педагогіки
та порівняльної педагогіки

Складне економічне і політичне становище в Україні у 20-ті — першій половині 30-х рр. ХХ століття сприяло масовому сирітству та бездомності серед дитячого населення, що в свою чергу обумовило появу такого явища як безпритульність та бездоглядність серед дітей. Ці явища обумовили зростання пияцтва, злочинності, наркоманії та правопорушень серед підлітків; посилення влади вулиці над дітьми; збільшення кількості дітей, які попадали до в'язниць.

Антон Семенович Макаренко — один із найвідоміших педагогів ХХ століття, який вивчав проблему виховання самодостатньої особистості в умовах сприятливого навчального середовища, або здорового, дружнього колективу учнів. Як відомо, педагог у 1920 — 1927 роках заснував та очолював трудову колонію ім. М. Горького для правопорушників. Вважаючи спадщину А.С. Макаренка надзвичайно актуальною для розв'язання проблем асоціальної поведінки підлітків, ми поділяємо думку М. Ярмаченка про те, що "творча спадщина А.С. Макаренка не обмежується територіальними чи часовими рамками, тобто 20-30-ми роками ХХ століття, вона спрямована в майбутнє і не тільки може, а й повинна застосовуватися в сучасних умовах" [6].

А.С. Макаренко зробив вагомий внесок у розробку проблеми правового виховання учнів. На прикладах життя колективів колонії ім. М. Горького і комуни ім. Ф. Дзержинського ним блискуче було розв'язано проблему правового виховання правопорушників, вказані шляхи вирішення питань взаємовідносин педагога й учня, розвитку активності й самостійності учнів під керівництвом активної діяльності вчителя. Видатний педагог теоретично і практично розв'язав проблему правового виховання неповнолітніх шляхом залучення їх до суспільної праці, формування колективу, підтримки дисципліни і через власний приклад вихователя [2].

Ідею дружнього виховного середовища підлітків, як вищу цінність педагогіки, А.С. Макаренко розкриває у багатьох працях, але особливу увагу він приділяє їй у "Педагогічній поемі", де описує, як цей підхід впливає на перевиховання молоді у колонії [5].

На слухну думку педагога, колоністи стануть кращими лише за умови, якщо «вихователі поважатимуть їх і створять такий колектив учнів, де всі піклуються один за одного і ніхто не згадує про кримінальне минуле» [1]. «Головне, – вважає А.С. Макаренко, – забрати таку людину з минулого і створити для неї усі умови нової життєвої мети у дружньому і доброму колективі дітей, яких поважають вихователі, а також таких дітей, які поважають один одного. Такий колектив повинен мати спільні добрі справи, соціально значущу мету» [5].

Такий підхід до виховання дає можливість створити оточення, яке сприяє не лише розумовому, моральному, правовому, фізичному вихованню підлітків, але й готує їх до життя поза межами колонії та комуні, яке значною мірою відрізняється від життя в обмеженому соціумі.

А.С. Макаренко прагнув створити в дитячому середовищі таке суспільство, де особистість окремо взятої дитини має право на існування і розвиток, і навчити своїх вихованців не лише жити в цьому суспільстві, але й бути частиною цього суспільства.

Змінити світ для зацікавленого людською долею Антона Семеновича - було головним бажанням. А це можливо здійснити через виховання, виховання у колективі. «Виховання, - як зазначав А.С. Макаренко, — це двосторонній процес, що об'єднує в собі діяльність учителя і діяльність учнів. Щоб виховати активну готовність до виховного впливу, необхідно поставити вихованця в певні умови, підібрати зовнішні форми і внутрішні "інструменти дотику до особистості" — методи виховання» [3].

У діяльності колонії ім. О.М. Горького та комуні ім. Ф.Е. Дзержинського учений розробив і започаткував такі методи педагогічного впливу, як «метод поживлення прямих асоціацій» (передбачав таку організацію процесу

виховання, при якій дитині вигідно працювати з вихователем, а не навпаки), «метод встановлення організованої свободи або дисципліни порядку» (волі вихованця протиставлялась не єдина воля вихователя, а увесь устрій дитячого життя, якому не можна не підкорятися, наприклад, мити руки перед обідом тощо), «метод вибуху» та деякі інші [4, т.3]. Особливе місце серед методів педагогічного впливу Антон Семенович відводив методам покарання і заохочення, якими радив користуватися дуже обережно. «Хороший вихователю, — відзначав учений, — за допомогою системи покарань може багато зробити, але невміле, безглузде, механічне застосування покарань завдає шкоду всій нашій роботі» [3].

Отже підводячи підсумок всьому вищезазначеному можна відзначити, що концепція взаємної поваги колективу педагогів та учнів повинна формуватися і розвиватися не лише у виховно-трудовах установах, але й у суспільстві у цілому, адже людина, яка знає, що їй довіряють, її поважають і цінують, завжди стане кращою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Макаренко А. С. Избранные педагогические сочинения Т. 1. / А.С. Макаренко // - М., 1978.
2. Макаренко А.С. Вибрані педагогічні твори. / А.С. Макаренко // — К.: Рад. шк., 1947. – С.81-100.
3. Макаренко А.С. Методика виховної роботи. / А.С. Макаренко // — К.: Радянська школа, 1990. — 367 с.
4. Макаренко А.С. Педагогические сочинения: В 8-ми томах. / А.С. Макаренко // — М.: Педагогика, 1983-1986
5. Макаренко А.С. Педагогічна поема. / А.С. Макаренко // — К., 1977.
6. Педагогіка / За ред. М. Д. Ярмаченка. - К., 1986.]